

Elever som klottrar och målar olaglig graffiti

**En longitudinell studie av elever
i årskurs 7 till 9**

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN	978-91-7555-156-2
Artikelnummer	2014-2-18

Publicerad	www.socialstyrelsen.se , februari 2014
------------	--

Förord

Synen på klotter och olaglig graffiti varierar – det finns de som vill förhindra dess utövande och andra som bejakar det och likställer det med konst. I den här rapporten undersöks hur klottring och olagligt graffitimålning är relaterat till annan kriminalitet och antisociala beteenden. Dataunderlaget till denna forskningsrapport har hämtats från SPAN-projektet (Skolors Prevention arbete mot Alkohol och Narkotika) som finansierats av Socialdepartementet via Alkoholkommittén och Mobilisering mot narkotika.

Författare till rapporten är Knut Sundell, Socialstyrelsen, och Stephanie Plenty, Stockholms universitet. Stephanie Plentys arbete har finansierats av medel från Stockholms stad. Värdefulla synpunkter på rapporten har lämnats av fil.lic Solveig Hollari, Brottsförebyggande rådet, och professor Niklas Långström, Karolinska institutet.

Stockholm i december 2013

Sven Ohlman
avdelningschef
avdelningen för kunskapsstyrning

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Summary	8
Forskning om klotter och graffiti.....	9
Begrepp	9
Kort historik	9
Förekomst	10
Klottrare och graffitimålare	10
Klotter, graffiti och andra antisociala beteenden.....	10
Frågeställningar	11
Undersökningen	13
Undersökningsgrupp	13
Mätinstrument	14
Analyser	18
Förekomst av självrapporterat klotter och graffiti	19
Förekomst	19
Stabilitet över tid	20
Relation mellan klotter och graffiti.....	21
Skillnad mellan pojkar och flickor	22
Skillnad mellan stad och landsbygd.....	22
Sammanfattning.....	23
Risikfaktorer för att börja klottra och måla graffiti.....	24
Säkerställda riskfaktorer	25
Riskökning.....	26
Riskfaktorernas relativa betydelse.....	28
Sammanfattning.....	28
Klotter och fortsatta antisociala beteenden	30
Samband klotter/graffiti och andra antisociala beteenden	30
Riskökning och relativ risk.....	31
Sammanfattning.....	32
Diskussion av resultaten	38
Förekomst och omfattning	38
Riskfaktorer för klotter och olaglig graffiti	38
Klotter och graffiti som riskbeteende.....	38
Klotter och graffiti – två sidor av samma mynt	39

Resultatens tillförlitlighet	39
Frågor som undersökningen inte besvarar	41
Referenser	42
Bilaga A. Antal gånger eleverna klottrat respektive målat graffiti.....	45

Sammanfattning

Det finns olika uppfattningar om klotter och olaglig graffiti. Det finns de som vill förhindra dess utövande medan andra ser det som konst. En central fråga är om klottrande och olagligt graffiti målande ökar risken för annan kriminalitet. Resultaten i denna rapport baseras på svar från mellan 876 och 923 elever från 21 grundskolor i Stockholm, Göteborg, Malmö, Gotland, Småland samt Jämtland under åren 2004–2007. Eleverna följdes upp från årskurs 7 till 9 och för 901 fanns data vid samtliga tre tillfällen

Resultat

- Av eleverna uppgav 27 procent att de klottrat eller målat graffiti vid minst ett tillfälle i årskurs 7–9. Relativt få, fyra procent, hade klottrat eller målat graffiti mer än tio gånger. Klotter var ungefär lika vanligt bland pojkar och flickor, medan graffiti var vanligare bland pojkar. Både klotter och graffiti var lika vanligt bland elever från städerna som från landsbygden.
- Av de 237 elever som någon gång klottrat under de tre läsåren, var det 73 (31 procent) som också målat graffiti. Av de 78 elever som målat graffiti hade 73 också klottrat (94 procent). Det var således bara fem elever som enbart målat graffiti.
- Ungefär hälften av eleverna som klottrade eller målade graffiti fortsatte med det ett eller två år senare. Det var endast 23 elever som hade klottrat eller målat graffiti under samtliga tre år.
- Flera faktorer i årskurs 7 föregick debuten med klotter och graffiti i årskurs 8. Måttligt starka riskfaktorer var skolk, bristande föräldrastyrning, annan skadegörelse, antisociala vänner samt elevers bristande känsla av kontroll i årskurs 7. Däremot utgjorde eleverna ett socialt tvärsnitt.
- Elever som började klottra och måla graffiti i årskurs 8 var som grupp avsevärt mer antisociala i årskurs 9 än andra elever. De använde oftare droger än de som inte börjat klottra eller måla graffiti i årskurs 8. De begick kriminella handlingar och de hade sämre skolanpassning i årskurs 9 än de som inte börjat klottra eller måla graffiti. Det som framför allt predicerade elevernas antisociala beteenden i årskurs 9 var motsvarande antisocialt beteende i årskurs 8. Det talar för att klotter och graffiti inte orsakar antisociala beteenden, utan att de kan vara är markörer för en antisocial utveckling.

Sammantaget visar resultaten att det inte går att särskilja olaglig graffiti från klotter och att de som klottrar eller målar graffiti är mer antisociala både före de debuterade med klotter eller graffiti och efter debuten. Därmed talar inte resultaten för att klotter och graffiti orsakar andra antisociala beteenden.

Sökord: Klotter, graffiti, antisocialt beteende, kriminalitet

Summary

There are different opinions about tagging and illegal graffiti. Some wish to prohibit it while others consider it art. An important question is whether involvement in graffiti increases the risk of other forms of crime. The findings in this report are based on responses from between 876 and 923 students from 21 schools in Stockholm, Göteborg, Malmö, Gotland, Småland and Jämtland during 2004–2007. The students were followed from grades 7 to year 9, with data available for 901 cases from all three occasions.

Results

- 27% of students reported that they had tagged or painted graffiti on at least one occasion between grades 7 and 9. Relatively few, 4%, had tagged or painted graffiti on more than ten occasions. Rates of tagging were similar between boys and girls, whereas graffiti was more common among boys. Tagging and graffiti were just as common among students from cities as among those from rural areas.
- Of the 237 pupils who had tagged at some point during the three years, 73 (31%) had also painted graffiti. Of the 78 that had painted graffiti, 73 had also tagged (94%). Thus, only five students had painted just graffiti.
- Approximately half of the students who had tagged or painted graffiti continued to do so one or two years later. Only 23 students reported tagging or graffiti during all three years.
- Several factors in grade 7 preceded the initiation of tagging and graffiti in grade 8. These risk factors included truancy, poor parental monitoring, other forms of vandalism, antisocial friends and students' perceived lack of control in grade 7. However, the students did represent a cross-section of social demographic/social economic groups.
- Students who initiated tagging and graffiti in grade 8 were as a group considerably more antisocial in year 9 than other students. They were more likely to use substances than those who had not initiated tagging or graffiti in year 8. They reported more criminal behaviours and showed poorer school adjustment in year 9 than those who had not initiated tagging or painting graffiti. The greatest predictor of students' anti-social behaviour in year 9 was their corresponding anti-social behaviour in year 8. This indicates that tagging and painting graffiti do not cause further antisocial behaviour; rather that they may act as markers for anti-social development.

Overall, the findings demonstrate that it is difficult to separate illegal graffiti from tagging and that as a group, those who tag or paint graffiti are more antisocial both before they initiate these behaviours and after their debut. However, the results do not indicate that tagging and painting graffiti causes other antisocial behaviour.

Key words – Tagging, illegal graffiti, antisocial behaviour, crime

Forskning om klotter och graffiti

Begrepp

Graffiti är den engelska termen för att utan tillstånd bemåla andras egendom med text, symboler och målningar [1–3]. Det finns tre typer av graffiti: tags (kodifierade namnteckningar), throw ups (bokstavsbilder skrivna oftast med endast konturlinje) och pieces (mer fulländade bokstavsbilder, vanligtvis målade med flera färger). Det senare kallas i Sverige även ”graffitimålningar”. Samtliga tre former skrivs eller målas främst på synliga allmänna ytor. Det centrala i alla dessa former är antingen individens tagnamn, det vill säga det som individen kallas för inom graffitikulturen, eller namnet på det crew som individen tillhör. Ett crew är en löst sammansatt grupp av graffitimålare som tecknar ett gemensamt crewnamn, oftast förkortat till tre eller fyra bokstäver [4].

När man ska skriva om graffiti på svenska finns det ett terminologiskt problem. Ordet ”klotter” har kommit att förknippas med främst tags och i vissa sammanhang med pieces. Ordet ”graffiti” används däremot nästan uteslutande som en beteckning för de större målningarna. Detta har lett till att dessa olika graffitiformer betraktas som olika fenomen och att det är möjligt att bli av med klottret medan graffiti ska behållas. Även om tags och graffiti har olika status inom graffitikulturen är båda formerna lika centrala. Enligt Skardhamar [5] är en graffitikultur utan tags otänkbar. På samma sätt som det finns estetiska kriterier för målningar (pieces), finns det sådana för tags och throw-ups. Tidigare forskning tyder också på att det inte heller går att skilja ut dem som enbart skriver tags från dem som gör de stora och färgstarka målningarna, graffitin [6, 7].

Kort historik

Graffitikulturen växte fram i de amerikanska storstäderna Philadelphia och New York under 1960- och 1970-talen. I början konkurrerade ungdomar med varandra om att skriva sina tags på svårtillgängliga ställen. Så småningom började man också konkurrera genom att skriva tags på alltmer eleganta sätt. Ju bättre stil på tags och ju mer originell, desto högre status. Det blev också allt viktigare att skriva sitt namn på så många och så ovanliga ställen som möjligt [8].

År 1971 blev en viss ”Taki 183” känd tack vare en artikel i New York Times om hans graffiti. Därefter började många andra ungdomar med klotter och graffiti. Med många nya konkurrenter blev det svårare att bli sedd bland alla tags, och ungdomarna började använda storlek och färg som nya sätt att dra uppmärksamhet till just deras namn. På så sätt utvecklades throw-ups och pieces som nya graffitiformer. Ett annat sätt att få status inom graffitigruppen är att ”bomba”, att skriva så många tags som möjligt i framförallt tunnelbaneväggar [4].

Under första hälften av 1980-talet kom graffitin till de skandinaviska länderna.

Förekomst

Brottsförebyggande rådet har regelbundet genomfört riksrepresentativa tvärsnittstudier av anonymt självrapporterad kriminalitet och andra problembeteenden hos elever i årskurs 9. Klottrandet nådde sin högsta notering 1995 då den första studien genomfördes. Då hade 32 procent av dem i årskurs 9 klottrat det senaste året. År 2011 då den senaste undersökningen genomfördes hade andelen sjunkit till 17,3 procent. Graffitimålade rapporterades däremot stabilt på mellan fyra och fem procent under hela perioden. År 2011 hade 3,8 procent målat graffiti [9]. Nästan samtliga elever (95 procent) som uppgav att de målat graffiti hade även klottrat. Andra svenska och internationella undersökningar redovisar andelar av ungdomar som klottrat/målat graffiti till mellan 10 och 18 procent [3, 9–12].

Klottrare och graffitimålare

Tidigare brittiska och australiensiska studier [10, 12–14] visar att de flesta som klottrar och målar graffiti är i åldrarna 14 till 16 år och majoriteten slutar med klotter/graffiti under de senare tonåren. Även om det är en övervikt av pojkar som målar graffiti, är klottrande mer jämt fördelat mellan könen [3, 9, 15].

Klottrare/graffitimålare har varierande social, ekonomisk och etnisk bakgrund [16, 17]. I en studie av ungefär 10 000 Stockholmsungdomar i grundskolans årskurs 9 och gymnasiet år 2 [11] kom klottrare och graffitimålare från Stockholms alla stadsdelar. I jämförelse med kriminella ungdomar med lägre socioekonomisk status i andra studier liknade de mer ett tvärsnitt av ungdomar.

En stor del av tidigare forskning bygger på kvalitativa intervjuer med personer som klottrar och målar graffiti. De har valt att beskriva klotter/graffiti som ett uttryckssätt för att skapa tillhörighet utan direkt koppling till andra antisociala beteenden eller auktoritetsuppror [18–22]. Det finns dock studier från USA som lyfter fram adrenalinkick som ett motiv för klotter/graffiti och för möjligheten att hamna i slagsmål [23]. Enligt Johnson [4] finns det tre motiv till att ungdomar klottrar och målar graffiti: konstnärligt intresse, att det är spännande samt att det ger uppmärksamhet. Även om det konstnärliga intresset är nödvändigt så är även de andra två motiven – spänning och uppmärksamhet – viktiga. Spänningen kommer främst från att klotter/graffiti i huvudsak målas på förbjudna platser, men den kommer också från att skriva och måla på svåråtkomliga och farliga platser, vilket också ger förhöjd status.

Klotter, graffiti och andra antisociala beteenden

Forskning från både Sverige och andra länder visar att de som klottrar eller målar graffiti som grupp betraktad är mer antisociala än andra ungdomar. Resultaten kommer både från så kallade tvärsnittsundersökningar (data in-

samlade vid ett tillfälle) [10, 11, 24] och från longitudinella studier som följt ungdomar över tid.

Analyser av Stockholmsenkäten 2002 [11] med närmare 10 000 elever i grundskolans årskurs 9 och gymnasiet år 2 visade att ju mer elever klottrat/målat graffiti det senaste året, desto mer kriminella var de. Det gällde alla typer av undersökta brott, omfattningen av brott och andel av eleverna som åkt fast för polisen. Vidare var klottrarna och graffiti målarna i högre utsträckning högkonsumenter av tobak, alkohol, lösningsmedel, narkotika och doping. De trivdes sämre i skolan, upplevde sig ha mindre kontroll över sin situation i skolan, hade mindre uthållighet, var oftare arga och irriterade, skolkade och fuskade oftare i skolan samt mobbade oftare andra och blev själva oftare mobbade. Bland eleverna som klottrat fanns även fler som saknade betyg i kärnämnen svenska, engelska och matematik. En sjättedel av klottrarna/graffiti målarna hade i huvudsak bara klottrat, förutom mindre allvarliga brott som snatteri och tjuvåkning på inom lokaltrafiken, SL.

Även om klotter/graffiti betraktas som en markör för en påbörjad antisocial utveckling [25–27] är det långt ifrån alla som fortsätter klottra/måla graffiti och begå andra brott. I en uppföljning av 70 svenska 13–14-åriga klottrare som gripits av polisen var det bara en liten grupp som arresterats för fortsatt klotter/graffiti och eller annan brottslighet fyra år senare [28].

Frågeställningar

För att säkrare kunna uttala sig om klotter påverkar andra antisociala beteenden behövs bland annat studier som följer individer över tid så att det går att särskilja vad som föregår klotter och graffiti och vad som följer efter. En brist i tidigare forskning är att de flesta longitudinella studier bygger på klottrare som polisen känner till och vars fortsatta kriminalitet följs. Det gör att resultaten bygger på de ungdomar som gripits av polisen, vilket är ett urval av alla som klottrar. Det skulle kunna medföra att faktorer som är överrepresenterade hos de ungdomarna egentligen inte har med klottrande i sig att göra utan mer med risken att bli anmäld, misstänkt och lagförd för klotterbrott. En annan begränsning är att den fortsatta brottsligheten endast omfattar det som ungdomarna döms för och inte vad de faktiskt gjort. En tredje begränsning är att tidigare studier oftast saknar information om ungdomarnas bakgrund och situation före de börjar klottra. En fjärde begränsning är att de endast fokuserar på kriminella handlingar och inte på andra antisociala beteenden som exempelvis skolk och mobbning. Så vitt vi känner till är detta den första prospektiva studien om klotter som bygger på en populationsbaserad grupp ungdomar. Följande frågeställningar undersöks:

1. Hur vanligt är självrapporterat klottrande och graffitimålade från årskurs 7 till 9 för pojkar och flickor i stad och på landsbygd?
2. Vilken är relationen mellan klotter och graffiti? Finns det ungdomar som bara målar graffiti?
3. Hur varaktigt är det att klottra och måla graffiti?
4. Vilka riskfaktorer finns för att börja klottra och måla graffiti?
5. Är klotter och graffiti kopplat till annan senare brottslighet?

Undersökningen

Undersökningsgrupp

Undersökningen bygger på självrapporterade uppgifter från elever från 21 grundskolor; sex i Göteborg, två i Malmö, samt sex i Stockholm (tillsammans definierade som storstad), två i Gotland, tre i Jämtland och två i Småland (tillsammans definierade som landsbygd). Elva av skolorna ingick i en försöksverksamhet som stöddes av Alkoholkommittén och Mobilisering mot narkotika för att utveckla och förstärka det drogpreventiva arbetet. Försöksskolor matchades till 10 grundskolor (två av försöksskolorna i landsorten var små och har matchats till en gemensam jämförelseskola) utifrån likhet i sociodemografiska faktorer för det bostadsområde som skolan låg i. Samtliga grundskolor var kommunala. Ansvariga för utvärderingen var forskare vid Stockholms stads Forsknings- och Utvecklingsenhet, under ledning av Knut Sundell. För mer information om undersökningen som kallades SPAN (Skolors Prevention arbete mot Alkohol och Narkotika) se [29].

Undersökningen utgår från de elever som började årskurs 7 hösten 2004 i de 21 grundskolorna. Dessa elever har följts till och med slutet av vårterminen 2007 i årskurs 9. Eleverna har besvarat i stort sett samma enkät i början av höstterminen i årskurs 7 (oktober) samt i slutet av årskurs 7, 8 och 9 (maj).

Sammanlagt började 2 139 elever årskurs 7 höstterminen 2004 i de 21 grundskolorna. Av dessa elever gick 13 i särskoleklasser eller i klasser för elever med språksvårigheter. Dessa elever uteslöts ur studien eftersom datainsamlingsinstrumentet i form av enkät bedömdes som för svårt. Elever som börjat i de aktuella skolorna efter årskurs sju ingår inte i studien.

Totalt tillsändes 2 126 familjer en skriftlig förfrågan om medverkan i studien. Ett positivt svar erhöles från 1 404 elever som besvarat frågor vid minst ett tillfälle. Sju elever uteslöts eftersom de inte bedömdes ha besvarat enkäterna seriöst. Återstående 1 397 ingår i studien. Det motsvarar en svarsfrekvens på 66 procent av samtliga elever i skolorna. Av eleverna kom 1 030 från skolor i storstäderna och 367 från landsortsskolor.

Av de 1 397 eleverna ingår mellan 876 och 923 i undersökningsgruppen. Bortfallet består främst av att eleverna inte medverkat ett visst år (t.ex., på grund av sjukdom eller att de bytt skola).

Analyser av bortfallet talar för att de elever som ingår i analyserna i mindre utsträckning använde tobak i årskurs 7 (6 procent) än de som ingår i bortfallet (10 procent), hade varit berusade någon gång (15 – 23 procent), hade klottrat (13 – 21 procent), målat graffiti (3 – 8 procent) eller begått stölder (4 – 8). De bodde också oftare tillsammans med två föräldrar (76 – 67 procent). I övrigt fanns inte några statistiskt säkerställda skillnader. Bortfallsanalysen antyder således att de resultat som finns i rapporten kan vara en underrepresentation av hur det skulle sett ut om samtliga elever medverkat i analyserna. Ingen formell statistisk viktning av resultaten gjordes för att kompensera detta.

1 397	Elever som besvarat frågor vid minst en datainsamling
1 073	Elever som besvarat frågor om riskfaktorer i årskurs 7 och klot-ter/graffiti i årskurs 8
923	Elever som inte klottrat/graffiti redan i årskurs 7
901	Elever som besvarat frågor om klotter/graffiti i samtliga årskurser
876	Elever för vilka det finns fullständiga svar om antisociala beteenden i årskurs 9

Mätinstrument

Kommunala drogsamordnare ansvarade för datainsamlingen. Datainsamlingen inleddes med att datainsamlaren betonade att lärare eller föräldrar inte skulle få ta del av elevernas svar. Frågor om hur man besvarade enkäten skulle ställas till datainsamlaren och inte till andra elever. Eleverna hade 40 minuter till att besvara enkäten. De var placerade så att samtal och tjuvtittande försvårades. Efter att enkäten besvarats lade eleven enkäten i ett kuvert som klistrades igen och lämnades till datainsamlaren för vidare befordran till forskarna i Stockholm.

Elevenkäten omfattar cirka 200 frågor som berör ett brett urval av problembeteenden samt riskfaktorer som är relaterade till olika områden av ungdomarnas liv: droger, kriminalitet, skolanpassning, psykisk ohälsa, social bakgrund, närmiljö, kamratrelationer, sociala beteenden, fritidsaktiviteter, skolklimat samt relationer till föräldrar. De flesta frågor är kryssfrågor med fasta svarsalternativ. Andelen som hoppat över att svara på en viss fråga var lågt, oftast under en procent. Enkätfrågorna har till övervägande del utprovats och använts i tidigare studier [29–34].

Klotter och graffiti. Eleven fick ange hur ofta han eller hon hade ”klottrat ’tags’ eller andra ord” respektive ”målat olaglig graffiti” under läsåret (dvs. under de senaste ca nio månaderna). Svarsalternativen var aldrig, 1–2 gånger, 3–5 gånger, 6–10 gånger, respektive mer än 10 gånger. För att få totalt antalet klotter/graffiti summeras antalet gånger som eleverna klottrat respektive målat graffiti. I denna summering används det lägsta värdet i respektive svarsalternativ, t.ex. om eleven klottrat 3–5 gånger och målat graffiti 1–2 gånger blir summan 3+1=4.

Andra antisociala beteenden. Totalt undersöktes 11 antisociala beteenden utöver klotter/graffiti. Antalet frågor som respektive problem mättes med redovisas i tabell 1, liksom i förekommande fall dessa frågor reliabilitet (intern konsistens) i form av Cronbachs alpha.

Tobak och snus. Eleven fick ange i vilken utsträckning hon/han använde tobak (aldrig rökt, bara provat hur det smakar, har rökt men slutat, röker ibland, röker varje dag) respektive snusade (motsvarande svarsalternativ). De två frågorna kombinerades till ett tvådelat mått (använder inte tobak/snus; använder tobak/snus ibland eller dagligen).

Alkohol. På höstterminen i årskurs 7 fick eleverna svara på om de någon gång druckit alkohol så att de känt sig berusad. Därefter fick eleverna vid varje mättillfälle svara på hur många gånger de under den senaste fyra-veckorsperioden druckit så att de känt sig berusade (0 till 9 gånger). Svarsalternativen kombinerades till att varit berusad eller att inte ha varit det.

Andra droger. Två frågor handlade om eleven sniffat lösningsmedel eller använt hasch/marijuana eller annan narkotika. Eftersom få använt dessa droger skapades ett dikotomt mått för annan droganvändning (aldrig använt; använt minst en av drogerna).

Kriminalitet. Ungdomars kriminalitet undersöktes med samma typ av frågor som Ring [35] använde i sin forskning om grundskoleelevers kriminalitet. Eleverna fick ange om de begått någon av sammanlagt 13 brottstyper under läsåret (svarsalternativen: ingen gång, 1–2, 3–5, 6–10 respektive mer än 10 gånger). De 13 brottstyperna delades in tre grupper: (1) stöldbrott (snattat, stulit en cykel eller moped, stulit en bil eller motorcykel, gjort inbrott i bil, affär, kiosk eller annan byggnad, tagit pengar hemma som inte varit dina, stulit ur någons ficka, köpt något som du vet var stulet, smitit från annan betalning och stulit något annat), (2) våldsbrott (misshandel, burit vapen, tvingat till sig pengar eller mobiltelefon) samt (3) skadegörelse (med avsikt förstört andras saker, t.ex., fönsterrutor, gatlampor, cyklar). För var och en av de tre grupperna summerades det sammanlagda antalet brott till ett index på kriminalitet. I denna summering används det lägsta värdet i respektive svarsalternativ. En elev som exempelvis uppger att han eller hon stulit cykel eller moped 1–2 gånger och stulit ur någons ficka 3–5 gånger ges summan $1+3 = 4$ brott. Det totala antalet brott dikotomiserades också till de som hade begått högst ett brott respektive de som begått två eller flera brott.

Skoltrivsel. Fem frågor berörde elevens skoltrivsel (t.ex. Jag ser fram emot att gå till lektionerna). Fyra svarsalternativ fanns (stämmer mycket dåligt, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra, samt stämmer mycket bra). Det genomsnittliga svaret på dessa frågor användes i analyserna.

Skolk. Eleverna angav om de skolkat en hel dag från skolan under det aktuella läsåret. Fem svarsalternativ fanns (ingen gång, 1 gång, 2–3 gånger, 4–10 gånger, mer än 10 gånger). Måttet reducerades till två svarsalternativ (ingen gång, minst 1 gång).

Mobbning och trakasserier. Eleverna besvarade om de hade varit med om att mobba eller trakassera andra elever under läsåret. Sju olika mobbnings-

alternativ fanns (t.ex., Jag har hånat, förlöjligat eller retat andra på ett sårande sätt) och fem alternativ för hur ofta det skett (från aldrig till flera gånger i veckan). Svaren reducerades till att eleven inte hade mobbat någon, eller att eleven hade angett att minst ett mobbningsalternativ hade förekommit vid minst ett tillfälle under läsåret.

Risikfaktorer. Utöver klotter/graffiti och andra antisociala beteenden användes 15 riskfaktorer i analyserna. Antalet frågor som respektive riskfaktor mättes med redovisas i tabell 1, liksom i förekommande fall reliabilitet i form av Cronbachs alpha.

Tabell 1. Undersökta problembeteenden och riskfaktorer samt i förekommande fall Cronbachs alpha-koefficient

	Antal frågor	Mätt årskurs	Cronbachs alpha
Droger			
Använda tobak/snusning (%)	2	7, 8, 9	–
Varit berusad (%)	1	7, 8, 9	–
Andra droger (%)	2	7, 8, 9	–
Kriminalitet			
Klotter	1	7, 8, 9	–
Olagligt graffiti	1	7, 8, 9	–
Antal stöldbrott	9	7, 8, 9	,57/,88/,84
Antal våldsbrott	3	7, 8, 9	,33/,77/,80
Vandalism	1	7, 8, 9	–
Totalt antal brott	13	7, 8, 9	,68/,93/,93
Två eller flera brott (%)	1	7, 8, 9	–
Skolpassning			
Skoltrivsel	5	7, 8, 9	,69/,70/,73
Låg känsla av kontroll	6	7	,79
Skolk hel dag	1	7, 8, 9	–
Mobbning och trakasserier	1	7, 8, 9	–
Sociodemografi			
Stad/ landsbygd	1	7	–
Enföräldershushåll	1	7	–
Utländska härkomst	2	7	–
Upplevd ekonomisk standard	1	7	–
Fickpengar	1	7	–
Problem i bostadsområdet	5	7	,73
Föräldrarelationer			
Bristande föräldrastyrning	4	7, 8	,82/,82
Dålig anknytning till föräldrar	4	7	,70
Kamrater			
Antisociala kamrater	8	7, 8	,87/,88
Sociala relationer	10	7,8,9	,89
Kvällar ute med kamrater	1	7	–

	Antal frågor	Mätt årskurs	Cronbachs alpha
Individuellt			
Depressiva symtom	20	7	,91
Aggressivitet	3	7	,41
Spänningssökande beteende	3	8	,71

Sociodemografi. Fem faktorer användes. Den första handlade om skolan låg i storstad eller på landsbygd. Den andra om det vid undersökningen fanns en eller två föräldrar i hemmet. Den tredje var om eleven hade utländsk härkomst (båda föräldrar födda i icke-skandinaviskt land). Den fjärde och femte handlade om familjens ekonomi, dels hur mycket fickpengar eleven disponerade till fritid och nöjen per månad (0–249 kr, 250–499, 500–749, 750–999, 1 000–1 249, 1 250–1 499, 1 500 eller mer), dels hur eleven upplevde den ekonomiska standarden i familjen jämfört med den i andra familjer (mycket sämre, lite sämre, ungefär lika bra, lite bättre, mycket bättre).

Föräldrarelationer. Ungdomarna fick beskriva två olika aspekter av relationen till föräldrarna. Föräldrastyrning (monitorering) handlade om hur ofta föräldrarna känner till vad deras barn gör på fritiden och vilka de umgås med (t.ex., Om du går ut en lördagskväll, måste du då tala om för dina föräldrar vart du ska gå och vem du ska träffa?). Fem svarsalternativ fanns (alltid, för det mesta, ibland, sällan, aldrig). Den andra aspekten beskriver elevernas anknytning till sina föräldrar (t.ex., bryr du dig om vad dina föräldrar säger?). Fem svarsalternativ fanns (mycket ofta, ganska ofta, då och då, sällan, aldrig).

Problembelastad bostadsmiljö. Ungdomarna fick besvara fem frågor om förekomst av sociala problem i bostadsområdet (t.ex., Klotter och graffiti är vanligt i bostadsområdet). För varje fråga fanns fyra svarsalternativ (stämmer mycket dåligt, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra, stämmer mycket bra).

Antisociala kamrater. Ungdomarnas kamrater fick beskriva andelen vänner som är involverade i åtta typer av normbrott (t.ex. använder regelbundet alkohol, använder narkotika, skolkar). Fyra svarsalternativ fanns (ingen, några, en del, de flesta).

Sociala relationer. Ungdomarna fick besvara tio frågor om kamratrelationer från Social competence with peers questionnaire [36] som beskriver den unges sociala kompetens med kamrater (t.ex. om de har en nära kompis, andra ungdomar bjuder hem mig till sig). Svarsalternativen var stämmer inte, stämmer lite, stämmer ganska bra, stämmer mycket bra.

Ute med kamrater på kvällarna. Ungdomarna fick också ange hur många kvällar i veckan som de normalt tillbringar tillsammans med kamrater.

Depressiva symtom. Depressiva symtom mättes med en Svensk översättning av Center for Epidemiological Studies – Depression Children. Detta test består av 20 frågor om hur eleverna känt sig den senaste veckan (t.ex., under den senaste veckan har jag oroat mig för sådant som jag inte brukar oroa mig för). Olsson och von Knorring [37] har utvärderat den svenska versionen med godtagbart resultat.

Aggressivitet. Ungdomen fick svara på tre frågor om aggressivitet (t.ex., jag hamnar lätt i häftiga ordväxlingar). Fyra svarsalternativ fanns (stämmer mycket dåligt, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra, stämmer mycket bra).

Spänningssökande beteende. Eleverna besvarade tre frågor om spänningssökande beteende (t.ex., jag gör dumma saker även om det är lite farligt). Fyra svarsalternativ fanns (stämmer mycket dåligt, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra, stämmer mycket bra).

Låg känsla av kontroll. Eleverna fick besvara sex påståenden om relation till skolans arbetsuppgifter och känsla av kontroll och självförtroende (t.ex., Jag tycker att det jag gör är meningsfullt). Fyra svarsalternativ fanns (stämmer mycket dåligt, ganska dåligt, ganska bra, och stämmer mycket bra).

Analys

Resultatavsnittet består av tre delar. I den första delen beskriver andel elever som klottrat och målat graffiti under årskurs 7–9.

I del två analyseras vilka riskfaktorer i årskurs 7 som predicerar att eleverna börjat klottra och måla graffiti i årskurs 8. För kategoriska variabler har chi2-analys använts (med Fisher's exact test vid färre än 10 individer i en cell). Vid normalfördelade kontinuerliga variabler har variansanalys använts och vid icke-normalfördelade kontinuerliga variabler Mann-Whitneys U-test. Vidare har bivariat logistisk regression använts för att undersöka det prediktiva värdet för riskfaktorena samt multivariat logistisk regression för analys av den relativa riskökningen när övriga riskfaktorer kontrollerats för.

Den tredje delen beskriver om självrapporterad debut av klotter och graffiti i årskurs 8 ökat risken för kriminalitet och andra antisociala beteenden i årskurs 9. Först undersöks om det finns skillnader i förekomst av kriminalitet och andra antisociala beteenden mellan dem som varit klottrat eller målat graffiti, dem som endast klottrat samt dem som både klottrat och målat graffiti. För detta användes chi2-analys (Fisher's exact test), Mann-Whitneys test samt variansanalys. I de fall som klotter och graffiti ökade risken för kriminalitet och andra problembeteenden användes bivariat och multivariat regressionsanalys. I de multivariata analyserna kontrollerades för viktiga kovariater i årskurs 8. Beroende på utfallsmått så användes logistisk, multinomial logistisk eller linjär regressionsanalys.

Förekomst av självrapporterat klotter och graffiti

Av totalt 1 364 elever hade 901 besvarat frågor om klotter och graffiti i samtliga årskurser. Resultaten baseras på dessa elever.

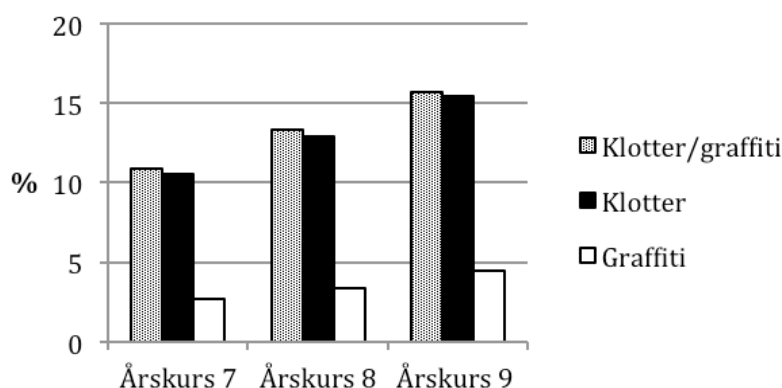
Förekomst

Av de 901 eleverna var det 242 (27 procent) som uppgav att de klottrat/graffiti vid minst ett tillfälle under det senaste läsåret i årskurs 7–9. Det handlar således om drygt var fjärde elev¹.

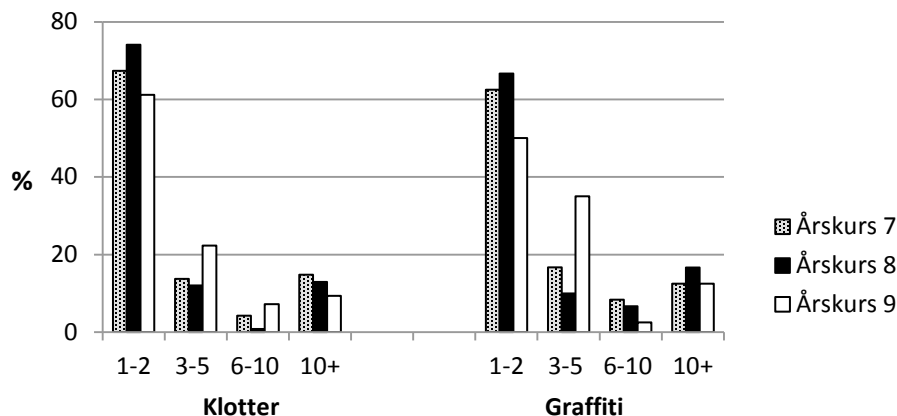
Andelen som klottrade/målade graffiti under det senaste läsåret ökade för varje årskurs (figur 1); i årskurs 7 hade 11 procent (n=95) klottrat, i årskurs 8 13 procent (n=116) och i årskurs 9 15 procent (n=139). Andelen graffiti-målare ökade från 2,7 i årskurs 7, 3,3 i årskurs 8 till 4,4 i årskurs 9. När andelen som klottrade och målade graffiti slås samman var andelarna 9, 13 respektive 7 procent för de tre årskurserna.

Av eleverna som klottrat hade de flesta (50–74%) klottrat eller målat graffiti vid ett eller två tillfällen. Endast en mindre grupp uppgav att de målat oftare (figur 2). Av eleverna som klottrat/målat graffiti under årskurs 7–9 var det knappt hälften, 45,5 procent (n = 132), som gjort det vid fler än två tillfällen och 16,5 procent (n = 40) som gjort det tio gånger eller mer.

Figur 1. Förekomst av elever som klottrat eller målat graffiti (%)

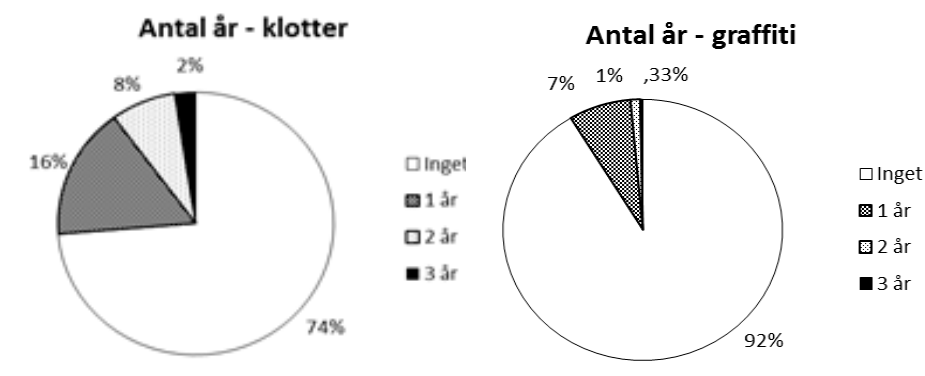

¹ Se även bilaga A.

Figur 2. Antal gånger eleverna hade klottrat respektive målat graffiti per årskurs

Stabilitet över tid

Det var 23 av 901 (2,6 procent) elever som rapporterade att de klottrat/målat graffiti under alla tre årskurserna. Det handlade framför allt om klotter; endast tre elever uppgav att de målat graffiti vid alla tre mättillfällena (figur 3). Ytterligare sjuttioen elever uppgav att de klottrat/målat graffiti vid två mättillfällena, till exempel i årskurs 7 och 8. Samtliga 71 hade klottrat och 32 (45%) hade också målat graffiti. Ingen av eleverna hade endast målat graffiti.

Figur 3. Antal år eleverna hade klottrat respektive målat graffiti

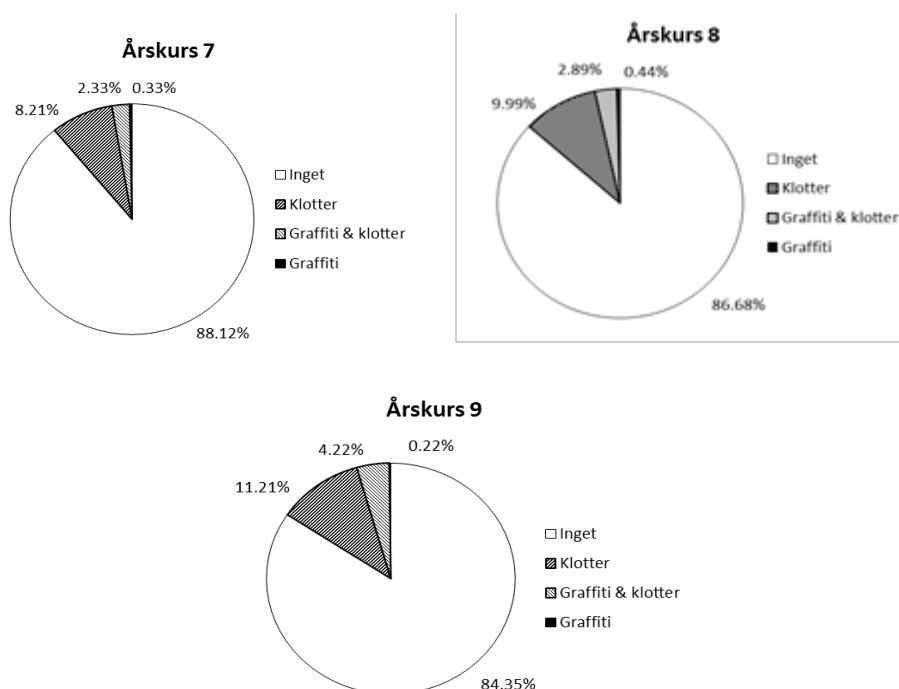
Av de 95 elever som klottrade och målade graffiti i årskurs 7 fortsatte 41 procent att klottra eller måla graffiti i årskurs 8 och 43 procent i årskurs 9 (några elever klottrade/målade graffiti bara i årskurs 7 och 9 och inte i årskurs 8). Av de 77 som började klottra och måla graffiti i årskurs 8 var det 43 procent som fortsatte i årskurs 9.

Stabiliteten var högre för klotter än graffiti. Av de 95 som klottrade i årskurs 7 var det 41 procent som fortsatte i årskurs 8 och 43 procent i årskurs 9². Bland de 77 som började klottra i årskurs 8 fortsatte 43 procent i årskurs 9. Bland de 24 som målade graffiti i årskurs 7 var det 29 procent som fortsatte i årskurs 8 och 17 procent i årskurs 9³. Av de 23 som började måla graffiti i årskurs 8 fortsatte 22 procent i årskurs 9.

Relation mellan klotter och graffiti

Det var ovanligt att elever endast hade målat graffiti (figur 4)⁴. Av de 237 elever som någon gång klottrat under de tre läsåren, var det 73 (30,8 procent) som också uppgav att de målat graffiti. Av de 78 elever som målat graffiti hade 73 också klottrat (93,6 procent). Det var således endast fem elever som enbart målat graffiti.

Figur 4. Relationen mellan klotter och graffiti

² Av de 95 som klottrade i årskurs 7, var det 39 procent som bara gjorde det under det läsåret, 38 procent som klottrade under två år och 23 procent som klottrade samtliga tre år.

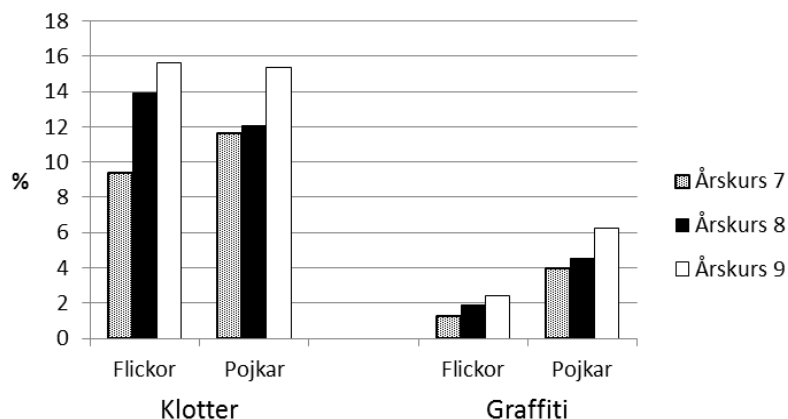
³ Bland de 24 som målade graffiti i årskurs 7, var det 67 procent som endast klottrade under årskurs 7, 21 procent som klottrade två år och 13 procent som klottrade alla tre läsåren.

⁴ Se även Bilaga A.

Skilnad mellan pojkar och flickor

Det var ungefär lika vanligt att pojkar och flickor klottrade, medan det var vanligare att pojkar målade graffiti (figur 5)⁵.

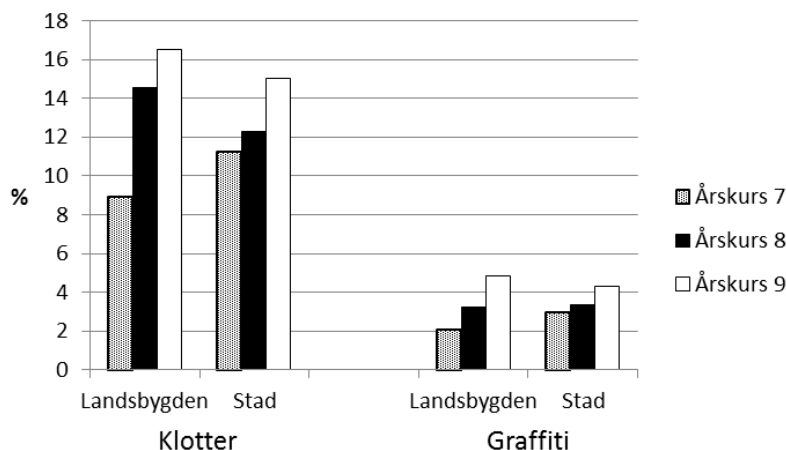
Figur 5. Andel pojkar och flickor som klottrat och målat graffiti under det senaste läsåret

Skilnad mellan stad och landsbygd

Det fanns ingen säkerställd skillnad i förekomst av klotter/graffiti mellan elever som bodde i storstäderna respektive på landsbygden. (figur 6)⁶.

Figur 6. Andel elever som klottrat och målat graffiti i städerna och på landsbygden

⁵ Klotter: Årskurs 7 $\chi^2(1) = 1.21$; Årskurs 8 $\chi^2(1) = .70$; Årskurs 9 $\chi^2(1) = .01$ (samtliga $p > .05$).

Graffiti: Årskurs 7 $\chi^2(1) = 6.47$; Årskurs 8 $\chi^2(1) = 4.85$; Årskurs 9 $\chi^2(1) = 7.70$ (samtliga $p < .05$).

⁶ Klotter: Årskurs 7 $\chi^2(1) = 1.04$; Årskurs 8 $\chi^2(1) = .79$; Årskurs 9 $\chi^2(1) = .30$.

Graffiti: Årskurs 7 $\chi^2(1) = .56$; Årskurs 8 $\chi^2(1) = .01$; Årskurs 9 $\chi^2(1) = .12$ (samtliga $p > .05$).

Sammanfattning

Resultaten visar att drygt var fjärde elev klottrat eller målat graffiti vid minst ett tillfälle under årskurs 7–9. Andelen ökade från årskurs 7 till 9. De flesta hade bara gjort det vid något enstaka tillfälle.

Ungefär hälften av eleverna som började klottra eller måla graffiti fortsatte med det ett eller två år framåt i tiden. För eleverna som började klottra/måla graffiti i årskurs 7 fortsatte en knapp fjärdedel både i årskurs 8 och 9.

De allra flesta hade endast klottrat och en mindre grupp hade både klottrat och målat graffiti. Endast en handfull hade enbart målat graffiti. Den absoluta majoriteten (94 procent) av dem som målat graffiti hade också klottrat.

Riskfaktorer för att börja klottra och måla graffiti

Av 1 073 elever som besvarat frågor om riskfaktorer i årskurs 7 och klotter/graffiti i årskurs 8 hade 150 klottrat eller målat graffiti redan i årskurs 7. Dessa elever uteslöts ut de följande analyserna. Det betyder att undersökningsgruppen baseras på de 923 som inte klottrat/målat graffiti i årskurs 7. Av de 923 eleverna hade 836 (90,5 procent) vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8, 63 (6,8 procent) klottrat och 22 (2,4 procent) både klottrat och målat graffiti. Två elever hade endast målat graffiti utan att klottra; de uteslöts ur analyserna eftersom de var för få att utgöra en egen grupp.

De 85 som börjat klottra/måla graffiti hade i de flesta fall bara gjort det en eller två gånger (tabell 2). Det var ungefär lika många pojkar och flickor som börjat klottra i årskurs 8. Däremot var det fler pojkar, 18 personer, som börjat måla graffiti (3,7 procent) jämfört med sex flickor (1,4 procent)⁷.

Det genomsnittliga antalet tillfällen de 87 eleverna klottrat/målat graffiti var 4,1 gånger (SD = 6,4). Antalet var väsentligt högre för gruppen som både klottrat och målat graffiti, 10,6 gånger i genomsnitt (SD = 9,3), än de som endast klottrat, 1,9 gånger (SD = 2,8).

De riskfaktorer som prövades var alkohol/droganvändning, kriminalitet, social bakgrund, närmiljö, skola, kamrater och individuella faktorer.

Tabell 2. Frekvens av klotter och graffiti som initierats i årskurs 8 (% n=921).

	Aldrig	1–2 ggr	3–5 ggr	6–10 ggr	> 10 ggr
Klotter	836 (90,8%)	67 (7,3%)	1 (0,1%)	3 (0,3%)	14 (1,5%)
Graffiti	899 (97,6%)	11 (1,2%)	2 (0,2%)	1 (0,1%)	8 (0,9%)

Tre typer av analyser genomfördes. Först undersöktes varje riskfaktor separat för att identifiera procentsatser och medelvärden för grupperna (tabell 3).

Därefter undersöktes hur stor riskökningen var med hjälp av ojusterad multinomial logistisk regressionsanalys (tabell 4). Utgångspunkten i de analyserna är elever som inte klottrat eller målat graffiti i årskurs 7 som tilldelas värdet 1,0. Ett värde högre antyder en ökad risk och ett lägre en minskad risk.

Eftersom riskfaktorer ofta samvarierar kan analyser som behandlar en riskfaktor i taget inte ge svar på vilka riskfaktorer som har en oberoende prediktiv kraft jämfört med andra. För att få svar på den frågan användes multivariat multinomial logistisk regressionsanalys. Utgångspunkten är de riskfaktorer som var signifikanta ($p < .05$) enligt analyserna i tabell 3.

⁷ $\chi^2(1) = 4.66, p < .05$

Säkerställda riskfaktorer

Droger

Det var vanligare att elever som hade varit berusade i årskurs 7 hade både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 (31,8 procent) jämfört med elever som inte klottrat eller målat graffiti (12,2 procent) respektive de som enbart klottrat (14,3 procent) (tabell 3). För användning av tobak eller andra illegala droger i årskurs 7 fanns ingen statistiskt säkerställd koppling till debut av klotter eller klotter/graffiti i årskurs 8.

Kriminalitet

Elever som både började klottra och måla graffiti i årskurs 8 hade begått flera våldsbrott och mer vandalism i årskurs (tabell 3). Detsamma gäller för elever som begått två eller flera typer av brott i årskurs 7. Däremot fanns det inte någon statistiskt säkerställd skillnad för antal stöldbrott i årskurs 7 eller för totalt antal brott.

Individuella faktorer

Elever med flera depressiva symtom i årskurs 7 hade oftare klottrat eller klottrat/målat graffiti i årskurs (tabell 3). Däremot fanns ingen koppling till elevens aggressivitet.

Demografiska faktorer och bostadsområde

Elevernas sociala bakgrund och förekomsten av problem i bostadsområdet var inte relaterat till elevernas debut med klotter eller graffiti (tabell 3).

Föräldrarelationer

Elever som började klottra eller som både klottrat och målat graffiti kom oftare från hem där föräldrarna hade sämre dålig kontroll över barnet respektive där eleverna kände dålig anknytning till föräldrarna (tabell 3).

Kamratrelationer

Elever som både klottrat och målat graffiti hade flera antisociala kamrater än de som endast klottrat eller som vare sig klottrat eller målat graffiti (tabell 3). Samma resultat fanns för elever som oftare vistats utanför hemmet på kvällarna. Kvalitet i sociala relationer ökade inte risken för klotter eller klotter och graffiti.

Skolanpassning

Elever med sämre skolanpassning i årskurs 7 (skoltrivsel, känsla av kontroll, skolk och mobbning) hade oftare klottrat/målat graffiti i årskurs 8. Sämre skolanpassning i årskurs 7 ökade också risken för att eleverna endast skulle börja klottra i årskurs 8. Elever som vare sig klottrat eller målat graffiti hade bäst skolsituation (tabell 3). Till exempel uppgav 31,8 procent av dem som hade skolkat minst en dag i årskurs 7 att de både klottrat och målat graffiti i årskurs 8, jämfört med 9,7 procent av de som bara klottrat och 7,7 procent av dem som inte hade klottrat eller målat graffiti.

Tabell 3. Riskfaktorer i årskurs 7 och klotter respektive klotter/graffiti i årskurs 8 (n = 921)

Årskurs 7 riskfaktorer	Ej klotter/graffiti	Endast klotter	Klotter & graffiti	p-värde	n
Droger					
Tobak ^a	5,0%	6,6%	13,6%	0,15	921
Berused ^a	12,2%	14,3%	31,8%	0,04*	921
Andra droger ^a	2,4%	3,2%	9,1%	0,11	921
Kriminalitet					
Antal stöldbrott ^b	0,84 (2,81)	0,60 (1,43)	3,82 (6,19)	0,06	920
Antal våldsbrott ^b	0,11 (0,78)	0,21 (1,28)	1,73 (3,83)	<0,001***	921
Vandalism ^a	4,9%	9,5%	18,2%	0,01*	920
Totalt antal brott ^b	1,06 (3,42)	0,90 (2,55)	6,5 (11,12)	0,08	919
Två eller flera brott ^a	10,5%	11,1%	31,8%	0,02*	919
Individuella variabler					
Depressiva symtom ^b	1,67 (0,53)	1,85 (0,54)	1,82 (0,50)	0,008***	902
Aggressivitet ^c	1,89 (0,63)	1,98 (0,59)	2,11 (0,73)	0,16	921
Sociodemografi					
Enföräldershushåll ^a	22,8%	20,7%	42,1%	0,13	846
Utländsk härkomst ^a	7,3%	8,6%	10,5%	0,82	846
Upplevd ekonomisk standard ^b	3,34 (0,78)	3,21 (0,77)	3,47 (0,90)	0,25	827
Fickpengar ^b	2,28 (1,45)	1,91 (0,91)	3,19 (2,20)	0,10	833
Problem i bostadsområdet ^b	1,44 (0,52)	1,55 (0,61)	1,68 (0,62)	0,07	852
Föräldrar					
Bristande föräldrastyrning ^b	1,74 (0,61)	2,05 (0,67)	2,38 (0,96)	<0,001***	920
Dålig anknytning till föräldrar ^c	2,23 (0,68)	2,45 (0,62)	2,56 (0,91)	0,01*	823
Kamrater					
Antisociala kamrater ^b	1,42 (0,49)	1,57 (0,54)	1,88 (0,61)	<0,001***	911
Sociala relationer ^b	3,11 (0,59)	3,08 (0,58)	3,41 (0,41)	0,09	914
Ute med kamrater på kvällarna ^b	2,06 (2,03)	2,37 (2,00)	3,32 (2,36)	0,01*	919
Skolanpassning					
Skoltrivsel ^c	3,09 (0,55)	2,92 (0,62)	2,61 (0,58)	<0,001***	823
Låg känsla av kontroll ^b	1,84 (0,55)	2,21 (0,62)	2,05 (0,74)	<0,001***	921
Skolk hel dag ^a	7,7%	9,7%	31,8%	0,002**	920
Mobbning och trakasserier ^a	10,7%	19,1%	22,7%	0,03*	921

^achi-square eller Fishers exact test; ^bKruskal-Wallis (icke-parametriskt) test; ^cANOVA;* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Riskökning

Multinomial logistisk regressionsanalys visar att sju av 13 riskfaktorer i årskurs 7 predicerade att eleverna enbart klottrat i årskurs 8 och 10 av 13 att de både klottrat och målat graffiti jämfört med ingen förekomst av vare sig klotter eller graffiti. Tabell 4 redovisar oddskvoter (OR), 95% konfidensintervall (CI) samt signifikansnivåer. Konfidensintervallet redovisar inom vilka gränser som ett sant värde kan förväntas befinna sig med 95% sannolikhet. Som

referens används elever som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8. Deras oddskvot är 1,0. Ett resultat som är statistiskt säkerställt från referensgruppens värde måste ha ett konfidensintervall som inte inkluderar 1,0. Exempelvis var sannolikheten 3,36 gånger högre (konfidensintervall mellan 1,34 och 8,43) att elever som varit berusade i årskurs 7 kom att både klottra och måla graffiti i årskurs 8. Resultatet var signifikant. För elever som endast klottrat var riskökningen inte säkerställd, 1,20 (95% konfidensintervall 0,57–2,50).

I nästan samtliga fall var riskökningen större för elever som både klottrat och målat graffiti än för dem som endast klottrat. Riskökningen var speciellt tydligt för skolk i årskurs 7, vandalism, att ha begått minst två brott, bristande föräldrastyrning, att ha varit berusad samt att ha haft många antisociala kamrater. Ett exempel kan åskådliggöra riskökningen: jämfört med elever som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8 hade de som endast klottrat i årskurs 8 1,98 gånger högre risk att ha bristande föräldrastyrning och de som både klottrat och målat graffiti 3,24 gånger högre.

Tabell 4. Riskfaktorer i årskurs 7 och klotter och graffiti i årskurs 8 (ojusterad). Elever som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8 är referens 1,0

Riskfaktor	Klotter OR (95% CI)	Klotter & graffiti OR (95% CI)
Droger		
Berusad	1,20 (0,57–2,50)	3,36 (1,34–8,43)*
Kriminalitet		
Antal våldsbrott	1,11 (0,89–1,38)	1,42 (1,23–1,65)***
Vandalism	2,04 (0,83–5,00)	4,30 (1,39–13,30)*
Två eller flera brott	1,06 (0,47–2,40)	3,97 (1,57–9,99)**
Individuellt		
Depressiva symtom	1,74 (1,13–2,68)*	1,61 (0,73–3,57)
Föräldrar		
Bristande föräldrastyrning	1,98 (1,38–2,83)***	3,24 (1,94–5,40)***
Dålig anknytning till föräldrar	1,55 (1,07–2,26)*	1,85 (1,01–3,41)*
Kamrater		
Antisociala kamrater	1,73 (1,11–2,69)*	3,32 (1,80–6,13)***
Ute med kamrater på kvällarna	1,07 (0,95–1,21)	1,29 (1,08–1,55)**
Skolanpassning		
Skoltrivsel	0,59 (0,37–,95)*	0,26 (0,12–,56)***
Låg känsla av kontroll	2,75 (1,83–4,14)***	1,87 (0,93–3,72)
Skolk hel dag	1,29 (0,54–3,11)	5,63 (2,22–14,31)***
Mobbning och trakasserier	1,97 (1,01–3,84)*	2,47 (0,89–6,85)

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Riskfaktorernas relativa betydelse

När samtliga signifikanta riskfaktorer i tabell 4 kontrollerades mot varandra i multinomial logistisk regressionsanalys var fyra statistiskt säkerställda (tabell 5). Det som ökade sannolikheten att enbart ha klottrat i årskurs 8 (jämfört med att vare sig ha klottrat eller målat graffiti) var att inte ha varit berusad i årskurs 7, bristande föräldrastyrning samt låg känsla av kontroll. Det som förklarade att eleverna både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 var ett högre antal våldsbrott i årskurs 7.

Det ska noteras att frånvaron av signifikans i detta fall inte betyder att en riskfaktor saknade betydelse, bara att dess värde är begränsad i relation till de riskfaktorer som är signifikanta.

Tabell 5. Riskfaktorer i årskurs 7 och klotter och graffiti i årskurs 8 (justerade för varandra). Elever som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8 är referens 1,0

Riskfaktor	Klotter OR (CI)	Klotter & graffiti OR (CI)
Droger		
Berusad	0,38 (0,13–1,09)*	0,57 (0,12–2,66)
Kriminalitet		
Antal våldsbrott	1,16 (0,87–1,54)	1,33 (1,07–1,68)*
Vandalism	2,77 (0,65–11,71)	0,40 (0,04–3,66)
Två eller flera brott	0,23 (0,05–1,03)	0,99 (0,17–5,69)
Individuellt		
Depressiva symtom	0,89 (0,48–1,65)	0,65 (0,20–2,07)
Föräldrar		
Bristande föräldrastyrning	1,87 (1,10–3,18)*	1,67 (0,65–4,313)
Bristande anknytning till föräldrar	1,16 (0,69–1,95)	1,13 (0,46–2,80)
Kamrater		
Antisociala kamrater	1,48 (0,87–2,50)	1,82 (0,73–4,54)
Ute med kamrater på kvällarna	0,99 (0,85–1,14)	1,16 (0,89–1,50)
Skolanpassning		
Skoltrivsel	1,23 (0,65–2,33)	0,48 (0,16–1,42)
Låg känsla av kontroll	2,73 (1,49–5,00)**	1,28 (0,43–3,81)
Skolk hel dag	0,95 (0,32–2,83)	1,57 (0,34–7,24)
Mobbning och trakasserier	0,82 (0,33–2,04)	1,61 (0,40–6,40)

* $p < .05$; ** $p < .01$

Riskfaktorerna som användes var inte högt korrelerade (Variance Inflation Factors–VIF < 2).

Sammanfattning

Analyserna visar att flera faktorer i årskurs 7 föregick att elever hade klottrat och målat graffiti i årskurs 8. Dit hörde berusning, hög brottsaktivitet, sämre

relation till föräldrarna, flera antisociala vänner, nedstämdhet samt sämre skoltrivsel.

Fyra riskfaktorer framstår som speciellt viktiga när de kontrollerades mot varandra. Att börja klottra i årskurs 8 förklarades framför allt av att inte ha varit berusad i årskurs 7, föräldrars sämre kontroll samt elevens egen bristande känsla av kontroll. Flera våldsbrott ökade sannolikheten att eleven hade både klottrat och målat graffiti.

Klotter och fortsatta antisociala beteenden

Analyserna bygger på elevernas uppgift om de klottrat och målat graffiti i årskurs 8 och hur det är relaterat till deras antisociala beteenden i årskurs 9. Analyserna omfattar 876 elever: 797 (91%) som inte klottrat eller målat graffiti i årskurs 8, 58 (6,6%) som hade klottrat och 19 (2,2%) som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8. Två elever (0,2%) som endast målat graffiti uteslöts ur dessa analyser, liksom 47 elever som inte hade besvarat frågorna om brottslighet fullständigt i årskurs 9.

Elevernas genomsnittliga antal tillfällen med klotter/graffiti under årskurs 9 var 0,3 (SD = 1,6) för dem som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8, 1,1 (SD = 2,0) för dem som endast klottrat och 3,5 (SD = 5,7) för dem som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8. Därmed finns en ytterligare skillnad mellan klottrare och klottrare/graffitimålare: de senare var mer aktiva än de förra.

Även om eleverna som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 i genomsnitt hade det högsta antalet tillfällen med klotter/graffiti under årskurs 9 hade nästan hälften (47 procent) inte alls klottrat eller målat graffiti i årskurs 9. Bland de som endast klottrat i årskurs 8 hade 59 procent inte gjort det i årskurs 9.

Samband klotter/graffiti och andra antisociala beteenden

I tabell 6 beskrivs skillnaden mellan de tre grupperna vad gäller beteenden i årskurs 9. Varje problembeteende beskrivs separat.

Droger

Elever som började klottra i årskurs 8 rapporterade att de använde tobak, alkohol samt andra typer av droger i högre utsträckning i årskurs 9 än de som inte börjat klottra i årskurs 8 (tabell 6). De som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 särskilde sig tydligast från dem som varken klottrat eller målat graffiti i årskurs 8. Exempelvis hade 5,1 procent använt andra droger än tobak och alkohol av dem som varken klottrat eller målat graffiti, 8,6 procent av dem som bara klottrat och 21,1 procent av dem som både klottrat och målat graffiti.

Kriminalitet

Klotter och graffiti i årskurs 8 ökade sannolikheten påtagligt för att fortsätta klottra respektive måla graffiti i årskurs 9 (tabell 6). Av dem som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8 hade 8,2 procent klottrat i årskurs 9, jämfört med 41,4 procent av dem som klottrat samt 52,6 procent av dem som

både klottrat och målat graffiti. Av dem som inte målat graffiti i årskurs 8 hade endast 2,8 procent senare gjort det i årskurs 9, jämfört med 5,2 procent av dem som bara klottrat samt 21,1 procent av dem som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8.

Det fanns också tydliga samband mellan elevernas klotter/graffiti i årskurs 8 och annan brottslighet i årskurs 9. Även i det här fallet var det eleverna som både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 som var i särklass mest brottsbelastade. Exempelvis självrapporterade graffiti målarna i genomsnitt 13,11 brottsliga handlingar, mot 1,98 för klottrarna och 1,88 för de som varken klottrat eller målat graffiti..

Skolanpassning

Eleverna som började klottra och måla graffiti var som förväntat överrepresenterade bland dem med sämre skolanpassning, oavsett om det handlade om skoltrivsel, mobbning eller skolk (tabell 6). Men även de som endast klottrat i årskurs 8 skilde sig från dem som varken klottrat eller målat graffiti. Exempelvis hade 8,7 procent mobbat andra bland dem som varken klottrat eller målat graffiti i årskurs 8, 25,9 procent av dem som endast klottrat och 31,6 procent av dem som både klottrat och målat graffiti. Det genomsnittliga svaret på frågorna om hur eleverna trivdes i skolan (t.ex., att de såg fram emot att gå till lektionerna) var ”stämmer ganska bra” för de som vare sig klottrat eller måla graffiti och närmare ”stämmer ganska dåligt” för de som klottrat respektive klottrat och målat graffiti.

Riskökning och relativ risk

Tabell 7 beskriver skillnaden mellan de tre grupperna i antisociala beteenden i årskurs 9. Den första kolumnen beskriver riskökningen för elever som klottrat respektive både klottrat och målat graffiti i årskurs 8 jämfört med de som vare sig klottrat eller målat graffiti (ojusterade oddskvoter). I den andra kolumnen beskrivs riskökningen efter att värdet för fem viktiga riskfaktorer i årskurs 8 kontrollerats för: beteendeproblemet som står i fokus, bristande föräldratillsyn, antalet antisociala kamrater, spänningssökande beteende samt skoltrivsel.

Ett tydligt resultat är stabilitet i respektive antisocialt beteende; exempelvis att antalet brott i årskurs 9 till stor del förklaras av antal brott i årskurs 8.

Av de fyra viktiga riskfaktorer som resultaten kontrollerades för var bristande föräldrakontroll och spänningssökande beteende de som främst bidrog till förekomsten av respektive antisocialt beteende.

Tobak, alkohol och droger

De ojusterade logistiska regressionsanalyserna (tabell 7) visade att både klotter och klotter/graffiti i årskurs 8 ökade oddsen för tobaksanvändning i årskurs 9 med 2,71 (konfidensintervall, CI, 1,53–4,81) respektive 5,73 gånger (95% CI 2,28–14,37). I den justerade modellen, som även inkluderar de fem kontrollvariablerna, upphörde klotter respektive klotter/graffiti att vara statistiskt säkerställda. Istället var det elevernas tobaksbruk i årskurs 8 som

framför allt förklarade tobaksbruket i årskurs 9. Även spänningssökande beteende och skoltrivsel i årskurs 8 bidrog till att förklara tobaksbruket i årskurs 9.

Vidare visar de justerade analyserna att endast alkoholberusning förklarades av klotter i årskurs 8. Både berusning och andra droger förklarades dessutom av elevernas berusning respektive annat drogbruk i årskurs 8 samt spänningssökande beteende.

Kriminalitet

Elever som börjat klottra eller måla graffiti i årskurs 8 hade också oftare klottrat i årskurs 9, även efter kontroll för klotter och graffiti i årskurs 8 (tabell 7).

Övriga fem mått på brottslighet (antal stöldbrott, våldsbrott, vandalism, totalt antal brott samt två eller flera brott) predicerades i samtliga fall i de ojusterade analyserna av både klotter och klotter/graffiti. I de justerade analyserna försvann allt utom en statistiskt säkerställd skillnad. Enbart klotter i årskurs 8 ökade antalet brott totalt sett i årskurs 9. Istället var det motsvarande brottslighet i årskurs 8 som förklarade brottsligheten i årskurs 9. Flera av kontrollvariablerna var dessutom statistiskt säkerställda, framför allt bristande föräldratillsyn och spänningssökande beteende.

Skolanpassning

Analyserna med den ojusterade modellen visade att elever som börjat klottra respektive klottra/måla graffiti i årskurs 8 trivdes sämre i skolan, oftare hade skolkat samt mobbat i årskurs 9 än de som inte börjat klottra (tabell 7). I de justerade analyserna var det endast mobbning som kunde förklaras av klotter i årskurs 8. Dessutom förklarades de fyra måtten på skolanpassning i årskurs 9 av motsvarande mått i årskurs 8.

Sammanfattning

Elever som började klottra respektive klottra och måla graffiti i årskurs 8 använde oftare droger i årskurs 9 än de som inte börjat måla graffiti i årskurs 8. De begick också fler stöld- och våldsbrott samt mer skadegörelse i årskurs 9. Elever som hade börjat klottra eller måla graffiti i årskurs 8 trivdes även sämre i skolan i årskurs 9 än de som inte börjat klottra eller måla graffiti. I flera fall var riskökningen påtaglig jämfört med elever som varken klottrat eller målat graffiti i årskurs 8. Samtidigt var det många av dem som exempelvis både klottrat och målat graffiti som inte använde andra droger (78,9 procent), inte skolkat (61,2 procent) eller mobbat (68,4 procent).

I analyser med fem kontrollvariabler för elevernas beteende i årskurs 8 försvann i de flesta fall säkerställda effekter av klotter respektive klotter/graffiti i årskurs 8. De enda undantagen var att klotter i årskurs 8 ökade risken för alkoholkonsumtion, klotter och mobbning i årskurs 9, samt att klotter/graffiti i årskurs 8 också ökade klotter. Det som framför allt predicerade elevernas antisociala beteenden i årskurs 9 var motsvarande antisocialt beteende i årskurs 8.

Tabell 6. Förekomst av olika antisociala beteenden i årskurs 9 relaterat till om eleven klottrat och målat graffiti i årskurs 8

		Årskurs 8			p-värde	n
Utfall i årskurs 9		Ej klotter/graffiti	Endast klotter	Klotter och graffiti		
Droger	Tobak ^a	16,3%	34,5%	52,6%	< 0,001***	871
	Alkohol ^a	26,2%	53,6%	66,7%	< 0,001***	854
	Andra droger ^a	5,1%	8,6%	21,1%	0,02*	874
Kriminalitet	Klotter ^a	8,2%	41,4%	52,6%	< 0,001***	874
	Graffiti ^a	2,8%	5,2%	21,1%	< 0,001***	874
	Antal stöldbrott ^b	1,40 (5,56)	1,53 (2,63)	8,63 (22,42)	< 0,001***	874
	Antal våldsbrott ^b	0,28 (2,18)	0,19 (0,63)	3,05 (7,70)	< 0,001***	874
	Vandalism ^a	9,3%	17,2%	36,8%	0,001**	874
	Totalt antal brott ^b	1,88 (8,03)	1,98 (3,42)	13,11 (32,33)	< 0,001***	874
	Två eller flera brott ^a	13,2%	32,8%	63,2%	< 0,001***	874
Skolanpassning	Skoltrivsel ^c	2,97 (0,56)	2,68 (0,56)	2,36 (0,63)	< 0,001***	874
	Skolkat hel dag ^a	17,5%	31,0%	36,8%	0,005**	870
	Mobbning och trakasserier ^a	8,7%	25,9%	31,6%	< 0,001***	874

^achi-square eller Fishers exact test; ^bKruskal-Wallis (nonparametric) ANOVA; ^cANOVA;

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabell 7. Riskökning mellan klotter/graffiti i årskurs 8 och problembeteenden i årskurs 9. Elever som vare sig klottrat eller målat graffiti i årskurs 8 är referens 1,0

Utfall i årskurs 9	Riskfaktorer i årskurs 8	Ojusterad modell			Justerad modell		
		OR	95% CI	n	OR	95% CI	n
Tobak ^a	Klotter	2,71**	1,53–4,81	871	1,17	0,45–3,00	850
	Klotter+graffiti	5,73***	2,28–14,37		0,37	0,11–1,23	
	Tobak				14,71***	7,70–28,10	
	Bristande föräldratillsyn				1,23	0,78–1,95	
	Antisociala kamrater				1,29	0,93–1,80	
	Spänningssökande beteende				2,43***	1,57–3,77	
	Skoltrivsel				0,73*	0,53–0,99	
Alkohol ^a	Klotter	3,26***	1,88–5,64		2,37**	1,41–3,97	835
	Klotter+graffiti	5,65**	2,09–15,24		1,28	0,19–8,34	
	Alkohol				7,98***	4,93–12,91	
	Bristande föräldratillsyn				1,24	0,86–1,79	
	Antisociala kamrater				1,12	0,80–1,56	
	Spänningssökande beteende				1,47*	1,06–2,04	
	Skoltrivsel				1,08	0,74–1,57	
Andra droger ^a	Klotter	1,74	0,66–4,59		1,41	0,54–3,71	855
	Klotter+graffiti	4,92**	1,56–15,48		0,17	0,01–3,61	
	Andra droger				21,77***	9,35–50,68	
	Bristande föräldratillsyn				1,57	0,90–2,75	
	Antisociala kamrater				0,96	0,45–2,06	
	Spänningssökande beteende				1,85*	1,11–3,10	
	Skoltrivsel				1,04	0,54–2,00	
Klotter ^a	Klotter	7,95***	4,45–14,21	874	6,13***	3,44–10,92	855
	Klotter+graffiti	12,51***	4,91–31,89		6,47***	1,70–24,67	
	Bristande föräldratillsyn				1,29	0,87–1,90	
	Antisociala kamrater				1,16	0,70–1,93	

Uttall i årskurs 9	Risikfaktorer i årskurs 8	Ojusterad modell		Justerad modell		
Graffiti ^a	Spänningssökande beteende			1,11	0,76–1,62	
	Skoltrivsel			0,82	0,53–1,28	
	Klotter	1,92	0,56–6,62	874	1,06	0,29–3,95
	Klotter+graffiti	9,39***	2,88–30,62		2,65	0,42–16,61
	Bristande föräldratillsyn			2,22**	1,26–3,93	
	Antisociala kamrater			1,42	0,76–2,68	
Antal stölder ^b	Spänningssökande beteende			0,86	0,47–1,59	
	Skoltrivsel			0,80	0,44–1,46	
	Klotter	2,09*	1,10–3,95	874	1,24	0,64–2,39
	Klotter+graffiti	6,09***	2,79–13,32		0,47	0,10–2,14
	Antal stölder			1,06**	1,02–1,11	
	Bristande föräldratillsyn			1,61***	1,27–2,04	
Antal våldsbrott ^b	Antisociala kamrater			1,31*	1,01–1,70	
	Spänningssökande beteende			1,43*	1,08–1,89	
	Skoltrivsel			0,72*	0,54–0,97	
	Klotter	2,37**	1,30–4,34	874	1,14	0,54–2,43
	Klotter+graffiti	15,70***	5,73–43,02		1,00	0,15–6,54
	Antal våldsbrott			1,12	0,84–1,49	
Vandalism ^a	Bristande föräldratillsyn			1,56	0,95–2,57	
	Antisociala kamrater			1,33	0,78–2,27	
	Spänningssökande beteende			2,19*	1,11–4,33	
	Skoltrivsel			0,78	0,49–1,22	
	Klotter	2,04*	1,11–3,75	874	0,80	0,36–1,80
	Klotter+graffiti	5,70***	2,24–14,49		0,46	0,11–2,03
	Vandalism			7,25***	4,06–12,96	
	Bristande föräldratillsyn			1,47*	1,03–2,09	
	Antisociala kamrater			1,16	0,74–1,83	
	Spänningssökande beteende			2,23*	1,13–4,40	

Utfall i årskurs 9	Risikfaktorer i årskurs 8	Ojusterad modell			Justerad modell		
	Skoltrivsel				1,34*	0,76–2,38	
Totalt antal brott ^b	Klotter	2,29**	1,37–3,83	784	1,36*	0,81–2,28	855
	Klotter+graffiti	8,67***	3,85–19,54		0,80	0,26–2,50	
	Totalt antal brott				1,04*	1,01–1,07	
	Bristande föräldratillsyn				1,75***	1,40–2,18	
	Antisociala kamrater				1,36*	1,05–1,77	
	Spänningssökande beteende				1,59**	1,13–2,23	
	Skoltrivsel				0,79	0,60–1,04	
Två eller flera brott ^a	Klotter	3,31***	1,97–5,23	874	1,52	0,81–2,86	855
	Klotter+graffiti	11,30***	5,41–23,58		0,93	0,18–4,74	
	Två eller flera brott				4,04***	2,26–7,19	
	Bristande föräldratillsyn				1,68**	1,22–2,30	
	Antisociala kamrater				1,20	0,79–1,83	
	Spänningssökande beteende				1,76**	1,08–2,89	
	Skoltrivsel				0,85	0,59–1,24	
Skoltrivsel ^c	Klotter	-0,29***	-0,43–0,15	874	-0,11	-0,24–0,02	855
	Klotter+graffiti	-0,61**	-0,95– -0,27		-0,02	-0,37–0,33	
	Skoltrivsel				0,55***	0,47–0,64	
	Bristande föräldratillsyn				-0,10*	-0,12 –0,05	
	Antisociala kamrater				-0,03	-0,12–0,05	
	Spänningssökande beteende				-0,02	-0,09–0,05	
	Skolkat hel dag ^a						
Skolkat hel dag ^a	Klotter	2,09*	1,09–4,00	870	1,26	0,65–2,42	848
	Klotter+graffiti	2,40*	1,12–5,15		0,27	0,03–2,21	
	Skolkat hel dag				1,53*	1,04–2,25	

Uttall i årskurs 9	Risikfaktorer i årskurs 8	Ojusterad modell		Justerad modell		
	Bristande föräldratillsyn			1,68**	1,24–2,28	
	Antisociala kamrater			1,38	0,88–2,16	
	Spänningssökande beteende			1,29	0,88–1,90	
	Skoltrivsel			0,62	0,40–0,96	
Mobbning o. trakasserier ^a	Klotter	3,68***	2,13–6,35	874	2,74**	1,38–5,45
	Klotter+graffiti	4,87**	1,64–14,47		1,91	0,27–13,37
	Mobbning och trakasserier				6,73***	3,87–11,69
	Bristande föräldratillsyn				0,94	0,61–1,45
	Antisociala kamrater				1,42	0,74–2,74
	Spänningssökande beteende				1,53	0,88–2,68
	Skoltrivsel				1,05	0,65–1,70

De justerade modellerna kontrollerar för respektive beteende i årskurs 8, klotter samt spänningssökande beteende i årskurs 8;

^alogistic regression; ^b ordered logistic regression; ^c OLS regression – standardized coefficients presented.

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Diskussion av resultaten

Förekomst och omfattning

Andelen elever som uppgav att de klottrat ökade från 10,9 procent i årskurs 7 till 15,6 procent i årskurs 9 och de som målat graffiti från 2,7 till 4,4 procent. I Brottsförebyggande rådets [9] riksrepresentativa undersökning av elever i årskurs 9 från 2005 (som ungefär motsvarar tiden för när våra data samlades in) hade 18,1 procent klottrat och 3,8 procent målat graffiti. Likheten i andelar mellan de två studierna är med andra ord hög.

Totalt hade drygt var fjärde elev klottrat eller målat graffiti någon gång under de tre åren som undersökningen omfattar. Det var dock en mindre andel som gjorde det vid minst tio tillfällen (frågeställning 1). Andelen som klottrat respektive målat graffiti var ungefär lika i landsbygdsskolorna som i skolorna belägna i storstäderna.

De flesta elever som klottrat hade inte målat graffiti, medan nästan alla som målat graffiti även hade klottrat (frågeställning 2). I Brottsförebyggande rådets studie från år 2011 hade 95 procent av eleverna i grundskolans år 9 som målat graffiti även klottrat. Den andelen ligger snubblande nära vårt resultat (94 procent). Sammantaget stödjer tidigare oberoende svenska studier våra resultat.

Riskfaktorer för klotter och olaglig graffiti

Flera riskfaktorer i årskurs 7 föregick debuten med klotter och graffiti i årskurs 8. Det handlade både om andra antisociala beteenden (t.ex., alkoholberusning, skolk, våldsbrottslighet), bristande föräldrastyrning, förekomst av antisociala vänner, samt låg skoltrivsel (frågeställning 4). Dessa riskfaktorer liknar i allt väsentligt de som normalt sett kännetecknar antisociala ungdomar [9]. Däremot finns inte några tydliga sociodemografiska skillnader mellan de som klottrat och målat graffiti och de som inte gjort det.

Idag saknas vetenskaplig kunskap om effektiva förebyggande insatser mot klotter/graffiti, liksom metoder för att få klottrare/graffitimålare att upphöra med sitt målande [3]. I brist på sådan kunskap kan riskfaktorer för att börja klottra/måla graffiti vara en utgångspunkt för ett förebyggande arbete. Dit hör att stödja föräldrar i deras föräldraroll, erbjuda ungdomar fritidssysselsättningar som ger prosociala vänner samt en skoltillvaro som ökar skoltrivseln.

Klotter och graffiti som riskbeteende

Elever som började klottra och måla graffiti i årskurs 8 var som grupp avsevärt mer antisociala i årskurs 9. De använde oftare droger än de som inte börjat klottra eller måla graffiti i årskurs 8. De begick kriminella handlingar och de hade sämre skolanpassning i årskurs 9 än de som inte börjat

klottra/måla graffiti. Mest belastade var den lilla grupp elever som både klottrade och målade graffiti.

Det som framför allt förutsade elevernas antisociala beteenden i årskurs 9 var motsvarande antisocialt beteende i årskurs 8. Elever som klottrar och målar graffiti bör med andra ord inte i första hand betraktas som blivande konstnärer. Hittar man en elev i grundskolan som klottrar/målar graffiti – oavsett om det är första gången eller om det skett tidigare – är sannolikheten hög att den ungdomen redan begått allvarliga brott, varit berusad samt har en sämre skolanpassning, bland annat i form av skolk och mobbning.

Men resultaten talar inte för att klotter/graffiti orsakar andra antisociala beteenden, utan att de är markörer för en antisocial utveckling som tar sig olika uttryck i olika åldrar (frågeställning 5). Det är möjligen logiskt med tanke på att ungefär hälften av de som började klottra eller måla graffiti hade upphört med det efter ett år och det endast var 23 av 237 elever som klottrat eller målat graffiti som gjort det under samtliga tre mättillfällen (frågeställning 3). Det är ett liknande resultat som i andra longitudinella studier [28]. Tonåren är dessutom den period i livet som vi är som mest antisociala [38]. Även om klotter och graffiti är kopplat till andra antisociala beteenden behöver det således sättas in i ett perspektiv.

Klotter och graffiti – två sidor av samma mynt

Åsikterna om klotter och graffiti handlar till stor del om det ska vara tillåtet på speciella platser, till exempel på lagliga klotterväggar, medan det ska fortsätta att vara olagligt på andra platser. Knappast någon skulle exempelvis acceptera att våra kulturbyggnader bemålas med graffiti, oavsett hur estetiskt tilltalande målningen är.

Denna undersökning ger inget svar på frågan om lagliga klotterväggar ökar eller minskar olagligt klotter och graffiti. Enligt Brottsförebyggande rådet [3, 9–12] pekar svenska och internationella erfarenheter i olika riktningar. Det bästa sättet att öka kunskapen om detta vore genom att noggrant dokumentera förekomsten av olagligt klotter/graffiti före och efter införandet av lagliga klotterväggar.

För att lagliga klotterväggar ska motverka olagligt klotter/graffiti förutsätts att det enbart är konstnärligt intresse som ska tillgodoses. Andra forskare har framhållit att det utöver konstnärligt intresse finns två andra motiv till att ungdomar börjar klottra och måla graffiti [4]: att det är spännande samt att det ger uppmärksamhet. Spänningen och uppmärksamhet kommer exempelvis genom att måla på förbjudna, svåråtkomliga och farliga platser.

Resultatens tillförlitlighet

Undersökningen omfattar knappt 1 000 elever från 21 grundskolor som började årskurs 7 hösten 2004. Grundskolorna ligger i Göteborg, Malmö, Stockholm (storstad), Gotland, Jämtland och Småland (landsbygd). Samtliga grundskolor är kommunala. Eleverna har följts från starten i årskurs 7 till

vårterminen i årskurs 9. Den longitudinella designen ger möjlighet att undersöka vad som i tiden föregår att elever börjar klottra, liksom vad som följer efter att eleverna börjat klottra.

Elevenkäten omfattar frågor om ett brett urval av problembeteenden samt riskfaktorer som är relaterade till olika områden av ungdomarnas liv. Enkätfrågorna har till övervägande del utprovats och använts i tidigare studier [11, 30–33].

Resultaten från vår studie 2007 då eleverna gick i årskurs 9 ligger väl inom det intervall som Brottsförebyggande rådets riksrepresentativa undersökningar av elever i årskurs 9 redovisar. År 2011 hade 17,3 procent klottrat och 3,8 procent målat graffiti. Våra andelar för våren 2007 var 15 respektive 4,4 procent. Vår bedömning är därför att våra resultat från perioden 2004 till 2007 är fortsatt giltiga.

En viktig fördel är att eleverna fått besvara både hur ofta de klottrat och hur ofta de målat graffiti under det aktuella läsåret. Det ger en möjlighet att analysera skillnader mellan klotter och graffiti. Resultaten stärks av att de i huvudsak bekräftas av tidigare forskning om klottrare [9, 11].

En invändning mot den här typen av undersökningar är att ungdomar inte svarar sanningsenligt, till exempel att de överdriver sin brottslighet och sin drogkonsumtion. Den vanliga bedömningen bland forskare är dock att tillförlitligheten är god [9, 39]. Bland annat visar forskning att det finns hög överensstämmelse mellan självdeklarerade data från enkäter och uppgifter från andra källor om samma individ, exempelvis lärare, föräldrar och kriminalregister [32]. Vidare finns god överensstämmelse mellan självrapporterad brottslighet i tonåren och registrerad kriminalitet i vuxen ålder. Upprepade undersökningar med samma individer ger också få motsägelsefulla resultat [40].

Även om metoden anses vara tillförlitlig ska det inte tolkas som att den information som ungdomar lämnar är helt korrekt. Det finns två typer av möjliga fel: under- och överrapportering. Underrapportering är att ungdomarna inte uppger alla beteenden. Det är exempelvis möjligt att de är mindre benägna att uppge att de använt narkotika jämfört med andra droger, eftersom narkotika är en mindre socialt acceptabel drog än exempelvis tobak och alkohol. Uppgifter om att en viss typ av beteende förekommit är i allmänhet mer tillförlitliga än uppgifter om hur många gånger det skett. Det gäller i synnerhet i de fall ungdomen har utfört beteendet många gånger och kan ha svårt att minnas det exakta antalet.

Det andra problemet i självrapporteringsstudier är överrapportering. Det finns två orsaker till överrapportering. Den första är att ungdomar överdriver sina beteenden på grund av minnesfel eller på grund av att de gärna vill rapportera händelser som inte ryms inom det tidsintervall som anges i undersökningen. I enkäten ställdes exempelvis frågan om eleven mobbade under det aktuella läsåret. En elev som mobbade under tidigare läsår kan ändå rapportera att hon eller han mobbade, eftersom det kan vara känslomässigt viktigt att påtala. Den andra bakgrunden till överrapportering är att ungdomar på skoj uppger att de gjort olika saker. Ofta kan dessa ungdomar upptäckas och

uteslutas ur undersökningsmaterialet, eftersom det rör sig om uppenbara överdrifter eller svaren om samma företeelse är motsägelsefulla.

Även om undersökningsgruppen består av närmare 1 000 elever, varv 242 klottrat/målat graffiti, blir underlaget litet för vissa statistiska analyser, med låg statistisk power som följd. Det gäller framför allt för gruppen som både klottrat och målat graffiti som endast omfattade cirka 20 elever. Med större undersökningsgrupper skulle flera skillnader ha kunnat vara statistiskt säkraställda.

Frågor som undersökningen inte besvarar

Undersökningen ger ingen information om det finns en skillnad mellan elever som klottrat till exempel elva gånger och de som klottrat väsentligt mer (t.ex., 100 gånger) eftersom alla som klottrat mer än tio gånger hamnar i samma grupp. Det är möjligt att de som klottrat extremt mycket skiljer sig från dem som exempelvis klottrat 15 gånger under det senaste året. Uppgiften om hur många gånger ungdomarna klottrat kompliceras ytterligare av att det inte framgår vilken exakt tidsperiod som uppgifterna avser. Det kan exempelvis vara så att de som klottrat 3–5 gånger ”debuterade” strax före enkäten besvarades och att de skulle ha angett alternativet ”mer tio gånger” om de fått besvara enkäten en vecka senare.

Det ska också noteras att även om denna studie är longitudinell, ger resultaten inte något entydigt besked om klotter orsakar annan brottslighet, drogbruk eller andra antisociala beteenden, eller om det, som denna studie antyder, bara bekräftar en mer antisocial riskprofil som börjat klottra och måla graffiti tillsammans med andra former av brottslighet. Resultaten ger ett väsentligt starkare besked om orsak och verkan än en studie som enbart mäter dessa företeelser vid ett tillfälle eller som baseras på ungdomar som är kända av polisen. Men fortfarande kan försöken att kontrollera för andra påverkansfaktorer vara bristfälliga.

Referenser

1. Lamm Weisel, D. Graffiti: Problem-orientated guides for police 2004:
2. Morgan, A, Louis, E. Research in practice: Key Issues in Graffiti: Research Summary. Canberra: Australian Institute of Criminology; 2009. Report No.: Paper No, 6.
3. Brotttsförebyggande rådet. Klotter – en inventering av förebyggande åtgärder. Stockholm: Brotttsförebyggande rådet; 2003.
4. Johnson, M. Graffiti – utifrån målarnas synvinkel. In: Estrada F, Flyghed J, editors. Den svenska ungdomsbrottsligheten. Lund: Studentlitteratur; 2001. p. 260–92.
5. Skardhamar, T. Haerverkets estetik. Materialisten. 1999; 1(2):75–99.
6. Shannon, D. Graffiti and adolescent delinquency. An analysis if short term career trajectories. Stockholm: Kriminologiska institutionen; 2001.
7. Skyum-Nielsen, A. Graffiti – en kriminologisk undersøgelse. Justitia. 1987; 10(4):1–29.
8. Castleman, C. Getting up. Subway graffiti in New York. Cambridge, MA: The MIT press; 1997.
9. Brotttsförebyggande rådet. Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011 2013:Rapport 2013:3
10. Smart, D, Vassallo, S, Sanson, A, Dussuyer, I. Patterns of Antisocial Behaviour from Early to Late Adolescence. Canberra: Australian Institute of Criminology; 2004.
11. Sundell, K, Shannon, D, Andrée Löfholm, C. Stockholmsungdomar som klottrar. Stockholms socialtjänstförvaltning: FoU-enheten; 2002.
12. Taylor, M, Marais, I, Cottman, R. Patterns of graffiti offending: Towards recognition that graffiti offending is more than “kids messing around”. Policing and Society : An International Journal of Research and Policy. 2012; 22(2):152–68.
13. Hales, B, Nevill, C, Pudney, S, Tipping, S. Longitudinal Analysis of the Offending, Crime and Justice Survey 2003–06 Key Implications 2009:Research Report 19
14. Taylor, M, Khan, U. Graffiti offenders’ patterns of desistence from, and persistence in, crime: New insights into reducing recidivist offending. The Police Journal. 2012; 85:5–28.
15. Macdonald, N. The Graffiti Subculture. London: Palgrave; 2001.
16. Halsey, M, Young, A. The meanings of graffiti and municipal administration. The Australian and New Zealand journal of criminology 2002; 35(2):165–86.
17. Lachmann, R. Graffiti as career and ideology. American journal of sociology. 1988; 94:229–50.
18. Halsey, M, Young, A. "Our desires are ungovernable": Writing graffiti in urban space. Theoretical Criminology. 2006; 10(3):275–306.

19. Kramer, R. Moral panics and urban growth machines: Official reactions to graffiti in New York city, 1990–2005. *Qualitative Sociology*. 2010; 33:297–311.
20. Snyder, GJ. *Graffiti Lives: Beyond the Tag in New York's Urban Underground*. New York: New York University Press; 2009.
21. Cox, J, Hutton, F, Rowe, M. *Tagging and Graffiti: Attitudes and Experiences of New Zealanders 2009*:
22. Rowe, M, Hutton, F. "Is your city pretty anyway?" Perspectives on graffiti and the urban landscape. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. 2012; 45(1):66–86.
23. Taylor, MF. Addicted to the risk, recognition and respect that the graffiti lifestyle provides: Towards an understanding of the reasons for graffiti engagement. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2012; 10:54–68.
24. Martin, G, Richardson, A, Bergen, H, Roeger, L, Allison, S. Family and individual characteristics of a community sample of adolescents who graffiti. *The Graffiti and Disorder Conference*. Brisbane Australia 2003.
25. Innes, M. Signal crimes and signal disorders: notes on deviance as communicative action. *British Journal of Criminology*. 2004; 55(3):335–55.
26. Pani, R, Sagliaschi, S. Psychopathology of excitatory and compulsive aspects of vandalistic graffiti. *Psychological Reports*. 2009; 105(3):1027–38.
27. Nayak, A. Race, affect, and emotion: young people, racism, and graffiti in the postcolonial English suburbs *Environment and Planning*. 2010; 42(10):2370–92.
28. Shannon, D. *Swedish Graffiti: A Criminological Perspective*: University of Stockholm, Sweden; 2003.
29. Sundell, K, Klint, J, Colbiörnsen, M. Normbrott och psykisk ohälsa bland pojkar och flickor i årskurs 7 och 8. En studie av 1 246 elever undersökta vid tre tillfällen. *Stockholms stadsledningskontor: FoU-enheten*; 2007.
30. Collin, L, El-Khoury, B, Sundell, K. *Elever som mobbar. Vilka är de?* Stockholms stadsledningskontor: FoU-enheten; 2005.
31. El-Khoury, B, Sundell, K. *Elevers normbrytande beteenden. Resultat från 2004 års Stockholmsenkät med elever i grundskolans år 9 och gymnasiet år 2*. Stockholms stadsledningskontor: FoU-enheten; 2005.
32. El-Khoury, B, Sundell, K, Strandberg, A. *Risikfaktorer för normbrytande beteenden. Skillnader mellan flickor och pojkar i tonåren* Stockholms stadsledningskontor: FoU-enheten; 2005.
33. Sundell, K. *Drog- och riskbeteenden hos Stockholms elever. Resultat från Stockholms drogvaneinventering år 2002*. Stockholms socialtjänstförvaltning: FoU-enheten; 2003.
34. Sundell, K, El-Khoury, B, Månsson, J. *Elever på vift. Vilka är skolkarna?* Stockholms stadsledningskontor: FoU-enheten; 2005.
35. Ring, J. *Hem och skola, kamrater och brott [Thesis]*: Stockholm Universitet; 1999.

36. Spence, SH. *Social Skills Training: Enhancing Social Competence with Children and Adolescents* Windsor, Berkshire, UK: NFER-NELSON Publishing Company; 1995.
37. Olsson, G, von Knorring, AL. Depression among Swedish adolescents measured by the self-rating scale Center for Epidemiology Studies – Depression Child (CESDS). *European Child and Adolescent Psychiatry*. 1997; 6:81–7.
38. von Hover, H. Åtgärder mot ungdomsbrottslighet. In: Estrada F, Flyghed J, editors. *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur; 2001. p. 317–31.
39. Thornberry, T, Krohn, M, . The self-report method for measuring delinquency and crime. In: Duffee D, Crutchfield R, Mastofski S, Mazerolle L, McDowall D, Ostrom B, editors. *Innovations in Measurement and analysis*. Washington, DC: National Institute of Justice; 2000.
40. Siddiqui, O, Mott, J, Anderson, T, Flay, B. Characteristics of inconsistent respondents who have “ever used” drugs in a school-based sample. *Substance Use & Misuse*. 1999; 34:269–95.

Bilaga A. Antal gånger eleverna klottrat respektive målat graffiti

		Graffiti (antal gånger)						
Klotter (antal gånger)	Årskurs 7	Aldrig		3–5	1–10	> 10	Totalt	
		Aldrig	803	2	0	0	1	806
		1–2 ggr	53	10	0	1	0	64
		3–5 ggr	9	2	2	0	0	13
		1–10 ggr	2	1	1	0	0	4
		> 10 ggr	10	0	1	1	2	14
		Totalt	877	15	4	2	3	901
	Årskurs 8		781	3	0	1	0	785
		Aldrig						
		1–2 ggr	72	13	1	0	0	86
		3–5 ggr	10	2	2	0	0	14
		1–10 ggr	0	0	0	0	1	1
		> 10 ggr	8	2	0	1	4	15
		Totalt	871	20	3	2	5	901
	Årskurs 9		760	1	1	0	0	762
		Aldrig						
		1–2 ggr	71	10	4	0	0	85
		3–5 ggr	18	6	6	0	1	31
		1–10 ggr	6	1	2	1	0	10
		> 10 ggr	6	2	1	0	4	13
		Totalt	861	20	14	1	5	901